

Júlia Nyikolajevna Russzkaja 1917–1986

Az 1986-os év súlyos veszteséget jelentett az osztjákságnak. Első nyelvészük, Ny. I. Tyerjoskin után elhunyt közművelődésük vezető személyisége, J.Ny. Russzkaja.

J.Ny. Russzkaja 1917. június 2-án született Leningrádban, orosz középosztálybeli családból. A harmincas évek közepén véletlenszerűen került a Herzen Pedagógiai Főiskolán az osztják nyelvet oktató M.K. Karger tanítványai közé, de e nép és nyelv ügyét kevesen szolgálták nagyobb odaadással, mint éppen ő. Ezekre az évekre esett a kis északi népek írásbeliségének megalkotása, hallgatótársával, K.F. Hvataj-Muchával egyetemben azonnal be is vonódott az iskoláskönyvek kiadásába — ami élete végéig hivatása lett. Tanulmányai végeztével rövidesen rábízták az osztják nyelv oktatását és 1940-ben egyéves terepmunkára irányították a nyelv és kultúrafejlesztési lehetőségek felmérése céljából. Az akkori nyelvészet, sőt néprajz is, elképzelhetetlen volt a nyelv aktív ismerete nélkül, hiszen egyben égető gyakorlati problémák megoldását is szolgáltatta.

A kiküldetés, már csak a közben kitört világháború miatt is, elég kalandosra sikerült. Russzkaja eleinte Hanti-Manszijszkban tevékenykedett nemzetiégi kurzusokon, sőt az orosz iskolában is. Részt vett a P.K. Zsivotyikov vezette Egységes irodalmi nyelvi bizottság munkájában, mely a közép-obi (serkáli) nyelvjárást dolgozta (volna) ki az általános írásbeliség nyelvévé. Fontos szerepet játszott Zsivotyikov serkáli nyelvtani vázlatának (П.К. Животиков, Очерк грамматики хантыйского языка (среднеобский диалект). Ханты-Мансинск. 1942) keletkezésében. Szótári és morfológiai anyagot gyűjtött a közép-obi nyelvjárás falvaiban, különösen az északibb variánst képviselő Muligortban. Később a polnováti internátus iskola igazgatója olyan időkben, mikor a napi élelmet is nehéz volt előteremteni a falvakból összegyűjtött gyerekeknek. 1945-ig a hanti-manszijszki tanítóképzőben vezette az osztják oktatást.

A háború után többé-kevésbé folyamatosan 35 éven át a Proszvescsenyije kiadó északi részlegének főmunkatársa volt Leningrádban, emellett sokáig a Herzen Pedagógiai Főiskolán is tanította az osztják nyelvet. Az ötvenes évek elején aspiránsként ő volt az első szovjet kutató, aki e nyelv fonetikáját behatóbban vizsgálni kívánta. Nevéhez fűződik az első komoly osztják nyelvkönyv idegenajkúak számára (Самоучитель хантыйского языка. Ленинград. 1961), néhány dialektológiai tanulmány, de legtöbb erejét az iskoláskönyvek és oktatási metodikájuk kidolgozásába fektette. 1946 óta szinte minden osztjáknyelvű kiadvány az ő kezén ment keresztül, sőt ő szervezte szerzői kollektívákat is.

J.Ny. Russzkaja nem egyszerűen szakember volt — személye valóságos intézményt jelentett az osztják „közéletben”, feltétel nélküli támaszt minden reászorulóknak. Az osztjákok magukénak érezték, ami nem véletlen. A nyelvészetileg képzett, szintén anyanyelvű tankönyveket író osztják E.A. Nyomiszova emlékezik meg róla, hogy népének emberi értékei iránt milyen mély tiszteletet táplált J.Ny. Russzkaja (E.A. Немысова, Юлия Николаевна Русская. Советское Финно-угроведение 1987/2: 156) s a hosszú évek alatt maga is részesévé vált legjobb tulajdonságaiknak. Vele minden osztják szerző szívesen dolgozott együtt. A töretlen emberséget képviselte egy olyan korban, mikor ez ritka érték volt.

SCHMIDT ÉVA